

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1135560/1

בבית הדין הרבני האזורי נתניה

לפני כבוד הדיינים:

הרב יאיר לרנר

המבקשים: פלוני ופלונית (ע"י ב"כ עו"ד צבי קצף)

הנדון: חובת הפרדת מגורי הצדדים קודם סידור הגט אף כשהאיש חסר כוח גברא

החלטה (נימוקים)

להלן נימוקי ההחלטות שניתנו ביום י"ב במרחשוון התשע"ח (1.11.17) וביום ה' במרחשוון התשע"ח (25.9.17) שעל הצדדים להפריד מגורים קודם סידור הגט.

מגורים משותפים בבניין מגורים לאחר הגט

רקע עובדתי

לפנינו זוג שהגיעו לפני בית הדין (שניהם מיוצגים על ידי עו"ד צבי קצף) ושנישאו בשנת 1993 במרכז הארץ. האישה הייתה נשואה בעבר ויש לה מנישואין אלו בת כבת שלושים. מהנישואין הנוכחיים יש לזוג שני ילדים, בן בגיל עשרים ושלוש ובת בגיל ארבע-עשרה. מאחר שאין יחסי אישות ביניהם כשנה ויש חילוקי דעות, הזוג מבקש להתגרש בהסכמה. הם ערכו הסכם גירושין ביניהם בערכאה אחרת.

דא עקא, לאחר שאלות בית הדין היכן הם מתגוררים ענו שהם יפרידו מגורים אבל יגורו באותו בניין דהיינו האישה בקומה שלישית והבעל בקומה שנייה. ב"כ הצדדים טען שהילדה עברה טראומה קשה שבה נהרגו כמה מקרובי משפחתה באירוע טרגי קשה ומאז הבת עברה משבר נפשי. כדי להקל על הבת החליטו הצדדים לגור באותו בניין כדי שהבת תהיה קרובה להורים ותוכל להיפגש איתם בקלות.

לשאלת בית הדין הרי לאחר סידור הגט אין אפשרות של מגורים משותפים? ענה ב"כ הצדדים שיוכל להמציא לבית הדין מסמכים רפואיים המוכיחים שאין לבעל אפשרות לקיים יחסי אישות ועקב כך הוא מבקש מבית הדין להורות שהצדדים יוכלו להתגורר באותו בניין לאחר מתן הגט.

ראשי פרקים

- א. מגורים באותה 'חצר' כשאין האישה נישאת לאחר.
- ב. מגורים באותה 'חצר' כשהאישה נישאת או רוצה להינשא לאחר.
- ג. הסתמכות על רופאים בעניין חוות הדעת הרפואית על יכולתו של הבעל לקיים יחסי אישות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

- ד. איסור ייחוד – ומגורים בחצר – עם זקן או חולה.
- ה. האם יש מקום להקל יותר בגזרת הרחקה שהיא מדרבנן?
- ו. מסקנה ופסק דין.

דיון ופסק דין

א. מגורים באותה חצר כשאין האישה נשאת לאחר

מקור דין הרחקה מצינו בגמרא בכתובות (דף כז ע"ב): "תניא: המגרש את אשתו – לא תינשא בשכונתו, ואם היה כהן – לא תדור עימו במבוי."

וכן שם:

תנו רבנן: לוח הימנה בנכסי אביה – אינה נפרעת אלא על ידי אחר. אמר רב ששת: ואי אתו לקמן לדינא לא מזדקקין להו, רב פפא אמר: שמותי משמתנין להו [...]

ומפרש רש"י:

לא תנשא בשכונתו – לפי שמכירה ברמיזותיו וקריצותיו, שמא יבואו לידי עבירה. ואם היה כהן, אפילו לא נישאת, לא תדור עמו במבוי שמא יבוא עליה וכהן אסור בגרושה, אבל ישראל כל זמן שלא נישאת תדור בשכונתו.

ומפרש הב"ח (אבן העזר סימן קיט) בשיטת רש"י: "דמשמע דתדור בשכונתו ומכל שכן במבוי אחד ולאפוקי בחצר אחת דלא כאשר נתבאר בסמוך [...]"

נראה מפירוש הב"ח בשיטת רש"י שישראל – כל זמן שלא נישאת תגור ב'שכונה אחת' אבל לא ב'חצר'.

השלטי גיבורים (בפרק שני בכתובות) מביא את שיטת הסמ"ג שלפי שיטת רש"י יהיה מותר לישראל לגור עם גרושתו שלא נישאת בחצר אחת. אבל כתב על זה בספר גט פשוט שמדקדוק לשון רש"י שכתב שיכול לגור בשכונה משמע שבחצר לא.

והנה הריטב"א בחידושו על מסכת כתובות (דף כז ע"ב) כתב שישראל שגירש את אשתו – כל עוד לא נישאת יכולה לגור עמו בחצר, כיוון שאינה נאסרת עליו ואין כאן אלא איסור של ייחוד עם פנויה. השיטה מקובצת הביאו, אך הביא שם גם את שיטת הגאונים החולקים – שאסור לו להיות עם אשתו בחצר שמא יבוא עליה לשם קידושין.

משיטת הר"ן (דף יב ע"א מדפי הרי"ף סוף ד"ה רב) נראה שהוא מסתפק בדבר – מביא את הירושלמי (גיטין פרק הזורק הלכה ט) ומדייק ממנו שבלא נישאו לאחר מותר אפילו באותו חצר, אבל בבבלי לא משמע כך ולכן נשאר בצריך עיון. אבל האור זרוע (הלכות יבום סימן תריח) מפרש את הירושלמי בצורה שונה ומשמע ממנו הפוך – ששיטת הירושלמי שאשת ישראל שהתגרשה אפילו לא נישאת לאחר אסור להם לגור באותה חצר.

וכך כתב בספר פרי חדש (סימן קיט) שכדברי האור זרוע יש לפרש את הירושלמי.

הרמב"ם (הלכות איסורי ביאה פרק כא הלכה כז) פוסק שאישה גרושה – גזרו שלא יגורו היא והמגרש באותה חצר שמא יבואו לידי זנות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והנה בפד"ר (כרך י עמוד 213) הסבירו הדיינים הגאונים א' י' לנאל, ע' בצרי וס' שרעבי את שיטת הרמב"ם שהוא הולך לשיטתו שאיסור פנויה הוא מהתורה, ואם כן אף שהאישה לא נישאת לאחר יש בה איסור לאו ולכן לא תגור עמו בחצרו.

וכך הביא הגאון הרב יעקב אריאל שליט"א בספרו שו"ת באהלה של תורה (אבן העזר סימן פב) שהרמב"ם לשיטתו (הלכות אישות פרק א הלכה ד) שאיסור פנויה היא מהתורה ולכן גזרו על פנויה בחצר.

השולחן ערוך (אבן העזר סימן קיט סעיף ז) פסק כדעת הרמב"ם שאוסר על אישה פנויה גרושה לגור באותה חצר עם הגרוש שלה.

החלקת מחוקק (סעיף קטן יז) כתב שדין זה דומה לשבויה ואם יש אנשים אחרים בחצר שאינם מתיחדים יהיה מותר.

אבל הבית שמואל חלק עליו וכתב שבכל מקרה אסורים לגור באותה חצר. וכך פסק ערוך השולחן (סימן קיט סעיף כז) שאסור בכל מקרה שגרושה פנויה תגור בחצר עם הגרוש שלה.

ויש להוסיף שאמנם חצר שלנו אינה דומה לחצר בזמן חז"ל שהיו משתמשים בה הרבה, אך הנה כתב בספר כנסת הגדולה (אבן העזר סימן קיט): "לאו דוקא בחצר שהם משתמשים עמו בקביעות אלא אפילו בחצר שאין משתמשים בו אלא לכניסה ויציאה אסור – הראנ"ח ז"ל חלק א סימן צו."

ומבואר שאף 'חצר' שלנו אסורה למגורים לגרוש וגרושתו.

אם כך פני הדברים, הרי במקרה המונח לפני בית הדין האישה הרוצה להתגרש וכן הגרוש (שאינו כהן) רוצים לגור באותו בניין. לדעת הרמב"ם והשולחן ערוך הדבר אסור לחלוטין, ומאידך גיסא יש פיתרון שהבעל הגרוש ישכור דירה בקרבת מקום כדי שביתו תוכל לבקרו כרצונה (אף שהדירה באותו בניין שייכת לקרוב משפחה של האישה שנתן לבעל רשות לגור שם ללא תשלום, יש אפשרות להשכיר את הדירה הנ"ל ובכסף הזה ישכור הבעל דירה בקרבת מקום).

ב. מגורים באותה חצר כשהאישה נישאת או רוצה להינשא לאחר

והנה בזוג שמתגרש הרי דרך העולם היא שאם האיש או האישה יחפשו וימצאו בעתיד את זיווגם, יממשו את רצונם ויינשאו. אז יוכל להיווצר מצב שהאישה תינשא למי שחפצה בו ועדיין הגרוש גר באותו בניין כדי שביתו תוכל להיפגש איתו, והרי לפנינו מצב של גרוש הגר עם גרושתו הנשואה באותה חצר.

במקרה זה נפסק ברמ"א שם (קיט סעיף ז): "ואם נשאת לאחר אפילו בישראל לא תדור עמו במבוי [...]" כלומר שאסר הרמ"א לגור אפילו באותו מבוי ולא רק באותה חצר.

וכתב בחלקת מחוקק (שם ס"ק יט): "משמע שחויץ למבוי מותר אבל בטור כתב לא תנשא לאחר בכל אותה שכונה שדר בו המגרש [...]" וכך כתב בבית שמואל (שם ס"ק טו): "ואם היא נשאת לבעל צריכה ריחוק מכול השכונה שהוא גדול ממבוי [...]"

והרי במקרה דנן לא נבדוק לאחר הגט את מעשיה של האישה אם נישאה או לא, ולכן כבר עכשיו – לפני מעשה הגירושין – יוציא בית הדין החלטה שעל הצדדים להפריד את מגוריהם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ג. הסתמכות על רופאים בעניין חוות דעת רפואית על יכולתו של הבעל לקיים יחסי אישות בפד"רים (חלק ג עמוד 82 – הרבנים הגאונים י' הדס, י' ש' אלישיב. וב' זולטי וכן בחלק י עמוד 107 – הרבנים הגאונים ש' ב' ורנר, ע' אזולאי וח' ג' צימבליסט) הביאו שאין לסמוך על בדיקות הרופאים לעניין כוח גברא של אדם שכתבו שם:

ובתי הדין כבר שמעו בהזדמנויות שונות עדות מפי רופאים מומחים כי אין בדיקה היכולה לקבוע אם יש כוח גברא או לא, ולכן אין לראות במכתבו של ד"ר ה' כעדות קובעת בקשר לכוח גברא של המערער.

והנה דבריהם של הרבנים נאמרו לפני זמן רב, אך גם היום שיש בדיקות מקיפות יותר ומדויקות אין אפשרות להסתמך על דברי הרופאים לחלוטין ולומר שאין סיכוי לעולם שתהיה תרופה או תקנה לאדם שקבעו שאין לו כוח גברא, שהרי מעשים שבכול יום שהרפואה מוצאת פתרונות לאנשים אלו, אם על ידי תרופות או זריקות ואם על ידי טיפול כירורגי או טיפולים אחרים.

אם כן אפילו יהיו מסמכים רפואיים של הרופאים לא יוכל הבעל לגור באותו בניין עם גרושתו.

ד. איסור ייחוד – ומגורים בחצר – עם זקן או חולה

והנה לעניין המחלוקת בין הראשונים אם האיסור על קיום יחסי אישות עם פנויה הוא מדרבנן או כדעת הרמב"ם מהתורה, כתבו על כך בפד"ר (חלק י עמוד 214):

ופשוט שאיסור פנויה למאן דאמר דהוי דרבנן, מדובר בימים הקודמים שהיו טובלות הפנויות ולא היה בזה איסור כרת, אבל בימינו אלה שאין דרכן של הפנויות לטבול, רק הנשואות, לכל הדעות איסור תורה יש בהם ולא רק איסור לאו אלא איסור כרת.

וכן הביאו שם: "ואילו היום שלא טובלות הרי יש איסור תורה וכרת וכמו שכתב הב"ח, על כן יש לומר שבזמנינו לכל הדעות אסור לדור בחצר. ומה עוד שהדור פרוץ."

והנה לגבי איסור ייחוד עם אדם זקן או חולה שאין לו כוח גברא מביא בספר שו"ת אגרות משה (אבן העזר חלק ד סימן סה סעיף י) וכתב שם:

בזקן וחלש שנבטל כוחותיו ואינו יכול לבוא לידי קשוי, לכאורה אין לחלק ביחוד בין דאורייתא לדרבנן דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון [...] והאיסור הוא דווקא כשאיכא החשש דקפיצת היצר דזנות. ובעובדא דזקן וחלש שנתבטלו כל כוחותיו ולא שייך לבוא לידי קשוי, היה שייך להתיר אם זה היה ברור.

אבל לא אפשר לידע זה בוודאי בזקנים וחלושים שנתמעטה התאוה והרצון, ואיכא מציאות דיתעורר אצלם תאוותם פתאום [...] שלכן בכל זקן וחלש יש להסתפק בזה ואסור ביחוד, ואולי גם הזית רענן איירי בזקן וחלש כזה [...]

משמע מפסק דינו של האגרות משה שאדם שלא ברור לחלוטין שאין לו כוח גברא – אסור לו להתייחד עם אישה האסורה לו מדאורייתא, ובנידון דידן כבר כתבנו שיש חשש ייחוד דאורייתא מאחר שאינה טהורה ובוודאי לא תטבול גרושתו כל זמן שהיא פנויה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ה. האם יש מקום להקל יותר בגזרת הרחקה שהיא מדרבנן?

ברם, לכאורה לדברי האגרות משה היה מקום להתיר בנידון שלפנינו, שהרי כתב האגרות משה שבכל מקום שהאיסור ייחוד הוא מדרבנן יש להקל בזקן וחלש ולא אמרינן 'כעין דאורייתא תקון', וכפי שכתב שם: "הרי מוכרחין לחלק ביחוד בין דאורייתא לדרבנן ולא תיקון כעין דאורייתא ביחוד."

וכפי זה הרי יש לומר שגם בדין שמדובר בחיוב הרחקה לחצר אחרת הרי בוודאי יסוד האיסור הוא מדרבנן ותקנת חז"ל (ועיין בזה במשנה למלך הלכות איסורי ביאה פרק כא הלכה כז) ולפי דברי האגרות משה באיסור דרבנן יש להקל בזקן וחלש וכן במי שלפי הרופאים במצב הנוכחי אין לו גבורת אנשים.

אך לאחר העיון נראה שאינו כן, דהנה בבית שמואל (סימן קיט ס"ק טז) הביא את דברי הריב"ש שכתב להדיא שגם במקום שהאיסור ביאה הוא מדרבנן יש חיוב הרחקה ואיסור מגורים באותו חצר ואפילו באותו מבוי, וחלק בזה על החלקת מחוקק שהתיר:

ומה שכתוב בחלקת מחוקק דאין צריך ריחוק ממבוי אלא אם כן דאסורה לו מדאורייתא אישתמטא ליה תשובת ריב"ש סימן ש"ס כתב שם: אפילו אסורה מדרבנן צריכה ריחוק ממבוי אלא בשבויה הקילו.

ובריב"ש שם איירי במי שנשא מינקת חברו שאסורה לו מדרבנן וצריך הפרשה ממנה, ועל זה כתב הריב"ש להדיא שאין להקל מטעם שאיסור מינקת הוא איסור דרבנן מכיוון שכל דתקון כעין דאורייתא תקון.

וכן מבואר בדברי השבות יעקב שהובא במשנה למלך שם שבגזרת הרחקה לא פלוג רבנן, שכתב על מי שגירש אשתו מצורעת והיא מאוסה בעיניו ואין חשש שיבוא לידי זנות שבכל זאת אסורה לדור עימו בחצר, ואף לדברי ר"י בתוספות בזבחים שמתיר לשהות עם אשתו שזינתה משום שמאוסה היא בעיניו, בכל זאת אשתו שגירשה שאני, וזו לשונו:

מכל מקום גם ר"י והרשב"א לא קאמר אלא בלא נתגרשה עדיין לא חיישינן שיבעל אותה בחזקת אישות, כיון ששנאה אבל בנתגרשה תקנה קבועה שנו לא תדור עמה ולא פלוג חכמים.

ומבואר להדיא שלדעת הריב"ש, וכן פסק הבית שמואל, וכן לדברי השבות יעקב אין להקל באיסור דרבנן לעניין חיוב הרחקה.

וכדי שלא יסתרו הדברים לדברי האגרות משה נראה ליישב שיש לחלק בין איסור ייחוד לבין איסור מגורים לגרושים באותו חצר או מבוי, שחיוב הרחקה זה אינו רק הרחבה של האיסור להתייחד – לא רק באותו חדר אלא אף באותה חצר – אלא הוא תקנה מיוחדת של חז"ל להרחיק את המגורים של הגרושים באופן חיובי מחמת שחששו שיבואו לזנות ותקנה זו – עיקרה חיוב הרחקה ולא אך איסור בעלמא לגור באותו חצר שמא יתייחדו.

לכן הרחקה זו אינה תלויה בהלכות ייחוד, ולכן אף אם נימא כדברי האגרות משה שבאיסור ייחוד לא תיקנו כעין דאורייתא והקילו יותר בייחוד דרבנן, עם כל זה בדין הרחקה אין לחלק כן ומטעם הנ"ל שחז"ל קבעו חיוב הרחקה ולא רק איסור והרחבה של הייחוד.

ובזה יש לתת טעם על כך שבתי הדין מקפידים על הרחקת מגורים של הצדדים המתגרשים אף על פי שבית הדין לא יכול לדעת אם הצדדים מתמידים בהרחקה זו, שכן לפי המבואר הרי עיקר דין זה אינו איסור בעלמא אלא הוא תקנה לעשות מעשה הרחקה וכל שלפנינו עשו מעשה הרחקה וקיימו תקנת חז"ל של הפרדת מגורים סגי בזה – מצד בית הדין – לגרשם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ו. מסקנה ופסק דין

לאור האמור, על הצדדים להפריד לחלוטין את מקום מגוריהם (לא באותו בניין) כדי שבית הדין יוכל לסדר את הגט בין הצדדים. הבעל יוכל לדור בקרבת מקום – בבניין אחר, ובאופן זה יהיה גם מספיק קרוב לביתו כדי שיוכל לתמוך בה.

ניתן ביום י"ג במרחשוון התשע"ז (2.11.2017).

הרב יאיר לרנר